

Synteza epoki Młodej Polski

Młoda Polska – tą nazwą odznaczano okres w dziejach kultury przypadający na lata 1890 – 1918. (za datę umowną stanowiącą początek epoki w Polsce przyjęło się uznawać **1891** rok – debiuty poetyckie K. Przerwy – Tetmajera). Termin użyty na wzór popularnych w Europie sformułowań dotyczących nowej sztuki np. Młode Niemcy, Młoda Skandynawia, Młoda Francja. W ogłoszonym w polskim tygodniku „Życie” cyklu artykułów Artura Górskiego z roku 1898, znajdziemy ideały artystyczne młodej literatury, która powstała w opozycji do literatury pozytywistycznej. Wprawdzie Młoda Polska początkowo była nazwą lokalną, określała bowiem krakowskie środowisko artystyczne skupione wokół wspomnianego pisma, ale z biegiem lat zaczęła się upowszechniać, a właśnie Kraków wyrósł na stolicę polskiej myśli modernistycznej.

Literaturę przełomu wieków określa się jeszcze do dziś innymi równoważnymi i wymiennymi nazwami: modernizm, neoromantyzm, symbolizm, impresjonizm i dekadentyzm.

MODERNIZM [z francuskiego moderne – nowoczesny], europejska ogólna nazwa okresu kulturalnego przełomu wieków, oznaczała nowatorskie tendencje i postawy we wszystkich dziedzinach – życia, myśli i sztuki. Termin ten przede wszystkim używany był na określenie lat 1890 – 1900. Filozofię modernizmu cechowało dążenie do odrębności, nowatorstwa, krytyczny stosunek do tradycji, od której moderniści starali się odciąć, o której chcieli zapomnieć. Usiłowano przekreślić skompromitowane i bezużyteczne programy, idee, hasła. Moderniści to artyści, którzy propagowali kult nowoczesności.

W niektórych krajach europejskich posługiwano się także terminem **NEOROMANTYZM**, to jednak szczególne uzasadnienie ma on w literaturze polskiej przełomu wieków. Początkowe lata wieku XX to jest czas zaznaczania się tendencji, usiłujących podkreślić związek nowopowstającej epoki z przeszłością, z tradycją XIX-wiecznej Europy. Termin neoromantyzm sugeruje ciągłość istniejącą w kulturze i jej odnawianie się. W Polsce wyrażał on istotę modernistycznego buntu: potępienie politycznej bierności i oportunistów epoki poprzedniej, braku wyższych ideałów. Świadomie reaktywano te romantyczne wartości, które uznano za konieczne. Nie przejmowano jednak wszystkich idei tamtej epoki, do wielu spraw odniesiono się krytycznie, uwidocznili się to w twórczości Stanisława Wyspiańskiego i Stefana Żeromskiego. Początkowe lata

XX wieki były świadectwem nawiązania do myśli i pisarstwa wielkich, polskich romantyków (Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, których setne rocznice urodzin przypadają na ten okres). Pierwowzorem modernistycznych bohaterów stali się ich romantyczni poprzednicy, skłócenie ze światem indywidualności, z tą różnicą, że teraz byli nimi nie tyle uczestnicy walk narodowowyzwoleńczych, lecz sami artyści, „nadludzie”.

Innymi określeniami Młodej Polski są **SYMBOLIZM** i **IMPRESJONIZM**. Pierwsza nazwa pojawiła się w tytule manifestu francuskich poetów, na łamach pisma „Le Figaro”. Symbolizm cechowało przekonanie, że świat materialny jest jedynie zasłoną skrywającą niepoznawalny zmysłami byt idealny, wieczny, mistyczny. Głównym zadaniem poezji było przeniknięcie owego bytu. Literatura, starając się wyrazić „stan duszy” musi sugerować treść przez zmysłowy równoważnik, emocjonalną sugestię – symbol. W odróżnieniu od alegorii, może on być różnie interpretowany. Zamierzona wieloznaczność i brak wyrazistości powodują, że sens dzieła pozostaje częściowo ukryty. Symboliczne obrazy odnaleźć można w twórczości Kazimierza Przerwy - Tetmajera, Jana Kasprowicza, Leopolda Staffa, Stanisława Wyspiańskiego.

Drugi termin pojawił się w wystąpieniach Piotra Chmielowskiego, Lucjana Rydla i Antoniego Langego. Oznacza wrażenie, indywidualny stan uczuć. Celem dzieła literackiego, plastycznego czy muzycznego było jego utrwalenie. Świat przedstawiony jest subiektywny, emocjonalnie nasycony, zmysłowy. Istniała niechęć do ideowego określenia wobec świata, bierność intelektualna i nieokreśloność doznań. Styl utworów cechuje przewaga rzeczowników konkretnych nad pojęciami, przymiotników nad rzeczownikami oraz dążenie do instrumentalizacji.

Najbardziej kojarzoną nazwą związaną z Młodą Polską jest **DEKADENTYZM**, pojęcie wywodzi się od tytułu francuskiego pisma literackiego „Decadent”. Termin ten w szerszym sensie oznacza schyłek, rozpad jakiejś kulturowej formacji. Był to prąd duchowy, światopoglądowy odłam, rodzaj psychologicznej postawy pewnych grup społecznych, których cechowała niewiara w kulturotwórczą rolę mieszczaństwa i w sens pracy dla ogółu. Literackie wypowiedzi twórców z tego kręgu cechuje skrajny pesymizm mający źródło w filozofii Artura Schopenhauera. Na co dzień taka postawa ujawniała się także w hedonistycznym trybie życia różnych grup cyganerii artystycznej oraz w ucieczce w świat sztuki wyrafinowanej, którą określano czasem dosadnie jako „zбочzenie estetyczne”, gdyż rozumienie piękna było chore i trujące. Uważano, iż kultura, cywilizacja i ludzka moralność dążą do upadku w świecie myśli kategoriami zysku i opłacalności. Postawa była mieszaniną pesymizmu,

zwątpienia w celowość istnienia i negacji nauki, postępu. Dekadent manifestował zanik chęci życia, biernie zdawał się na los. Stawiał sztukę nad naturalnością, wyrafinowanie nad prostotą, chorobę nad zdrowiem. „Choroba końca wieku” objawiała się ucieczką w „sztuczny raj” przez środki odurzające i perwersyjną erotykę. W Polsce umiarkowane akcenty dekadencjonalne spotyka się między innymi w twórczości Wacława Berenta, Antoniego Langego, Stanisława Przybyszewskiego oraz Kazimierza Przerwy - Tetmajera.

Miejsca stanowiące centrum rozwoju kultury młodopolskiej to przede wszystkim Kraków, a także Zakopane i Lwów.

Za datę kończącą epokę uznaje się 1918 rok (zakończenie I wojny światowej), kiedy zmiana ulegnie nie tylko oblicze Europy, ale i całego świata.